De Bijbel & 7 lastige vragen

Andrew Ollerton

kaleo

INHOUD

PROLOOG 7

DEEL 1 • SCHEPPING
Kunnen we Genesis nog serieus nemen in een wetenschappelijk tijdperk? 15

DEEL 2 • EXODUS
Hoe zit het met vreemde wetten en gebruiken, waaronder slavernij? 59

DEEL 3 • VEROVERING
Keurt God oorlog en geweld goed? 101

DEEL 4 • BALLINGSCHAP
Waarom laat God mensen lijden? 141

DEEL 5 • EVANGELIËN
Vinden wonderen en uitdrijvingen echt plaats? 179

DEEL 6 • BRIEVEN
Is de leer van het Nieuwe Testament over seks achterhaald? 217

DEEL 7 • OPENBARING
Hoe zit het met het oordeel, de hel en het hiernamaals? 257

SAMENVATTING VAN GODS BOEK 295

EPILOOG 297

DANKWOORD 305

NOTEN 307

PROLOOG

Op een dag kwam onze oudste zoon vanuit de tuin naar binnen gerend met de mededeling: 'Ik heb net Toby's leven gered!' Charlotte en ik waren in eerste instantie trots op onze dappere jongen. Maar even later kwam zijn jongere broer binnen, drijfnat en woedend. 'Joel heeft me gewoon in de vijver geduwd!' We keken onze zonen verbaasd aan en probeerden hun tegenstrijdige verhalen met elkaar te rijmen. Toen viel het kwartje. Joel was fan van *Blue Peter*, een populair Brits tv-programma. Hij was vastbesloten om alle badges te verzamelen die daarbij te verdienen waren. Alleen de felbegeerde gouden badge ontbrak nog. Die bijzondere onderscheiding werd uitsluitend toegekend aan kinderen die moedig iemands leven hadden gered. Ineens begrepen we wat er gebeurd was. Met een verborgen agenda was Joel achter zijn broer geslopen, had hem in de vijver geduwd, hem er vervolgens half weer uit gesleept en was daarna naar binnen gerend om zijn beloning op te eisen.

Dit komische voorval laat zien hoe belangrijk het is om teksten binnen hun context te begrijpen. Wanneer gebeurtenissen losraken van hun oorspronkelijke omgeving, kunnen motieven en handelingen gemakkelijk verkeerd worden uitgelegd. Over de onderwerpen die in dit boek aan bod komen, zijn talloze beweringen en tegenbeweringen gedaan. Critici beschouwen de Bijbel als primitief en moreel twijfelachtig, terwijl gelovigen allerlei argumenten aandragen om die kritiek te weerleggen. Maar hoe kunnen we eigenlijk ontdekken wat waar is? Misschien moeten we teruggaan naar de oorspronkelijke context waarin deze vragen ontstonden. Dat is precies het doel van dit boek. Het behandelt zeven uitdagende onderwerpen door ze te plaatsen binnen de grote verhaallijn van de Bijbel.[1]

Denk niet dat dit slechts een academische oefening is. Het gaat hier niet om abstracte filosofische ideeën, maar om ingrijpende kwesties die duidelijk zichtbaar zijn in het leven van echte mensen. Als we deze onderwerpen beter begrijpen, kan dat ons ook helpen bij de vraagstukken waarmee we vandaag te maken hebben.

- Als we de scheppingsverhalen begrijpen binnen hun oude context, hoeven we ons niet te laten dwingen tot een valse keuze tussen wetenschap of de Bijbel.
- Als we beseffen dat de verovering van Kanaän een uniek moment was in de geschiedenis van Israël, wordt duidelijk waarom deze verhalen vandaag geen rechtvaardiging vormen voor geweld of haat.
- Als we de mannelijke seksuele cultuur van het oude Rome begrijpen, komen de woorden van de apostel Paulus minder achterhaald over en meer als een vroege voorloper van de #MeToo-beweging.

Het is belangrijk om te beseffen dat de Bijbel wel *voor* ons is geschreven, maar niet rechtstreeks *aan* ons.[2] We luisteren mee met teksten die zijn ontstaan in een wereld die ver afstaat van de onze. Alleen door terug te reizen door eeuwen van culturele veranderingen kunnen we de wetten, verhalen en brieven van de Bijbel echt begrijpen. Haal je enkele verzen uit hun oorspronkelijke context, dan kun je Gods boek gemakkelijk laten klinken als beledigend, achterhaald of tegenstrijdig. Maar zoals het vijverincident in mijn gezin laat zien, ontstaat er een heel ander beeld wanneer je het verhaal erachter kent. Natuurlijk kan niemand beweren expert te zijn op alle zeven onderwerpen die in dit boek aan bod komen, en ik al helemaal niet. Daarom is dit boek bewust geschreven als een toegankelijke introductie. Elk onderwerp krijgt een begrijpelijk en tegelijk prikkelend hoofdstuk, terwijl veel wetenschappers er complete boeken aan wijden.

De Bijbel is weer populair

We reden in onze nogal oude, aftandse auto toen onze dochter naar een passerende wagen wees. 'Pap, kunnen wij niet zo'n auto nemen?' Ik moest lachen, want het bleek een Skoda te zijn. Toen ik zo oud was als Lucy maakten we voortdurend grappen over Skoda's. *Hoe noem je een Skoda met twee uitlaten? Een kruiwagen. Hoe verdubbel je de waarde van een Skoda? Door er benzine in te doen.* Binnen één generatie is een mikpunt van spot veranderd in een gewild automerk. Skoda heeft zijn imago volledig weten om te keren.

Ook de reputatie van de Bijbel lijkt in onze tijd een opmerkelijke opleving te beleven. Terwijl de westerse beschaving worstelt met een betekeniscrisis, keren invloedrijke denkers terug naar de Bijbel als een waardevolle bron van wijsheid. De Britse historicus Tom Holland heeft bijvoorbeeld laten zien hoe de joods-christelijke geschriften een belangrijke rol hebben gespeeld in het ontstaan van waarden die wij tegenwoordig vanzelfsprekend vinden, zoals mensenrechten, zorg voor kwetsbaren en wederzijdse instemming in relaties. Ironisch genoeg beoordelen critici het Oude Testament vanwege zijn strenge wetten of gewelddadige passages vaak aan de hand van normen die juist door de Bijbel zelf zijn voortgebracht. Ook de Canadese psycholoog Jordan Peterson heeft een groot publiek weten te bereiken door de Bijbel te duiden als een bron van betekenis in een wereld vol lijden en kwaad. Daarnaast speelt de Bijbel een opvallende rol in het denken van allerlei andere publieke figuren: maatschappelijke stemmen zoals Ayaan Hirsi Ali, muzikanten zoals Nick Cave, podcasters zoals Joe Rogan en avonturiers zoals Bear Grylls.

Oudere generaties voelen soms nog steeds weerstand tegen de Bijbel, maar onder jongeren groeit juist een nieuwe nieuwsgierigheid. Misschien is dat ook de reden dat jij dit boek leest. Je wilt zelf ontdekken wat de Bijbel te zeggen heeft. Dat hoop ik tenminste. Er zijn weinig betere manieren om je tijd te besteden. Toch wil ik je waarschuwen: Gods boek bevat moeilijke ideeën en scherpe randen. Zodra je verder gaat dan de bekende passages, kom je teksten tegen die je kunnen verbazen of uit balans brengen. Het duurde een tijd voordat ik dat zelf inzag. Omdat ik

opgroeide in een christelijk gezin, vertrouwde ik van jongs af aan op de Bijbel. Maar aan het einde van mijn tienerjaren werd dat eenvoudige vertrouwen aan het wankelen gebracht door een gesprek met een scepticus. Hij beweerde dat de Bijbel vol tegenstrijdigheden stond. Ik besloot daarom de hele Bijbel te lezen om het zelf uit te zoeken. Wat ik ontdekte, was juist een opmerkelijke samenhang, zeker als je bedenkt over welke enorme tijdspanne de teksten zijn ontstaan en hoeveel verschillende auteurs betrokken waren bij de zesenzestig boeken waaruit de Bijbel bestaat.[3]

Toch waren er andere dingen die mij meer bezighielden. Sommige passages bevatten wreedheid, uitbarstingen van woede en angstaanjagende waarschuwingen over oordeel. Daar had de zondagsschool mij niet op voorbereid. Ik voelde me verscheurd. Aan de ene kant wilde ik geloven dat de Bijbel het woord van God is. Aan de andere kant vond ik sommige gedeelten moeilijk te accepteren. Gaandeweg ben ik gaan begrijpen dat onze redenen om de Bijbel te vertrouwen dieper gaan dan de vraag of we het een leuk boek vinden of dat we er iets mee kunnen. Hoe zouden we ooit de waarheid kunnen ontdekken als God niets mag zeggen wat ons een ongemakkelijk gevoel geeft? De bijzondere waarde van de Bijbel ligt juist daarin dat hij waarheden bevat die van buiten onszelf komen en die zich niet altijd eenvoudig laten inpassen in onze eigen voorkeuren. In een tijd van cultuurstrijd, echokamers en nepnieuws biedt de Bijbel vaste grond onder onze voeten.

Na jaren van verder lezen, worstelen, vragen stellen en studeren – waaronder een promotieonderzoek in de theologie – schrijf ik dit boek om te delen wat ik graag had willen weten toen ik eind tiener was of in de twintig. De Bijbel is tegelijkertijd een leven gevende bron van waarheid én een complex verhaal met passages die vragen oproepen. Wanneer sceptici de Bijbel zonder meer terzijde schuiven, vraag ik me soms af: Hebben jullie hem eigenlijk wel gelezen? De Bijbel heeft niet voor niets de tand des tijds doorstaan en hele beschavingen beïnvloed. Maar wanneer gelovigen achteloos zeggen dat de Bijbel het woord van God is, vraag ik me soms precies hetzelfde af: Hebben *jullie* hem eigenlijk wel

gelezen? Moeilijke onderwerpen in de Bijbel laten zich niet oplossen met simpele antwoorden of stellige uitspraken. Zelfs wanneer we er grondig mee worstelen en gebruikmaken van de beste inzichten die beschikbaar zijn, blijven er vragen openstaan. En daar komt geloof om de hoek kijken. Kunnen we leren God te vertrouwen, ook als bepaalde dingen ons beperkte begrip te boven gaan? Hoeveel kennis we ook verzamelen, aan die vraag ontkomen we niet.

Zo haal je het meeste uit dit boek

In deze hoofdstukken richten we ons niet in de eerste plaats op de vraag hoe de Bijbel is ontstaan of hoe betrouwbaar de handschriften zijn. Onze aandacht gaat uit naar de moeilijke onderwerpen die binnen het verhaal van de Bijbel zelf naar voren komen.[4] Ik heb bewust gekozen voor thema's die in onze moderne cultuur als bijzonder problematisch worden ervaren. Iemand in het middeleeuwse China of het victoriaanse Engeland zou misschien zijn schouders hebben opgehaald over zaken die wij tegenwoordig lastig vinden, maar juist struikelen over andere onderwerpen die wij toejuichen. Deze zeven thema's zijn dan ook nadrukkelijk gekozen voor onze eigen tijd.

Het boek volgt nauwgezet de grote verhaallijn van de Bijbel, van Genesis tot Openbaring. Onderweg staan we stil bij wetten over vrouwen en slavernij, de gewelddadige verovering van Kanaän, het aangrijpende lijden in Babel, de schijnbaar onmogelijke wonderen van Jezus, opvattingen over seksualiteit die het Romeinse Rijk op zijn kop zetten, en visioenen van hemel en hel die letterlijk van een andere wereld lijken te komen. Misschien houden een of twee van deze onderwerpen je op dit moment bijzonder bezig. In dat geval kun je gerust beginnen met het hoofdstuk dat je het meest aanspreekt. Maar ga daarna wel terug naar het begin, want dit boek komt het best tot zijn recht wanneer je de chronologische volgorde volgt. Zo ontdek je bovendien hoe de hele Bijbel één samenhangend verhaal vormt dat draait om Jezus. Hier zie je hoe de zeven onderwerpen met elkaar verbonden zijn:

1. SCHEPPING & WETENSCHAP | 2. EXODUS & SLAVERNIJ | 3. VEROVERING & GEWELD | 4. BALLINGSCHAP & LIJDEN | 5. EVANGELIËN & WONDEREN | 6. BRIEVEN & SEKS | 7. OPENBARING & OORDEEL

Op het eerste gezicht kunnen deze onderwerpen behoorlijk overweldigend lijken. Daarom heb ik de zeven delen opgesplitst in korte hoofdstukken die je in ongeveer tien minuten kunt lezen. Voor lezers die dieper willen graven, bevat ieder deel ook een kadertekst waarin een verwante kwestie wordt behandeld, evenals aanvullende toelichting in de eindnoten. Elk hoofdstuk sluit af met een voorgesteld Bijbelgedeelte om te lezen en een vraag om over na te denken. Deze oefeningen helpen je om de stof beter te verwerken. Waarom zou je bovendien niet samen met vrienden dit boek lezen en de verschillende onderwerpen bespreken? Op mijn website vind je gespreksvragen, leesroosters en andere hulpmiddelen (andrewollerton.com).

Tegenwoordig ben ik vader van drie tieners – het Skoda-meisje en de vijverjongens! Ik geniet van de uitdaging om hun vragen en kritische opmerkingen over de Bijbel serieus te nemen. Ze stellen vragen waar ik nooit eerder aan had gedacht en worden geconfronteerd met uitdagingen die ik zelf nooit heb voorzien. Denk aan thema's als identiteit, seksualiteit, wereldwijde verantwoordelijkheid, zorgen over het milieu en nieuwe vormen van spiritualiteit. Daarom sluit ik elk onderwerp af met een brief aan een van hen, gebaseerd op echte gesprekken die we samen hebben gevoerd. Het zijn eerlijke, persoonlijke momenten waarin alle voorafgaande gedachten samenkomen en landen in het dagelijks leven. Ben je ouder, voorganger of jeugdleider? Dan kunnen deze brieven een waardevolle aanleiding vormen om *samen* over moeilijke onderwerpen in gesprek te gaan.

Soms wordt de indruk gewekt dat er bepaalde vragen zijn die we niet zouden mogen stellen. Geloof gewoon wat de Bijbel zegt en doe wat erin staat. Daardoor kunnen eerlijke twijfels worden weggedrukt en gevoe-

lens van teleurstelling of verwarring verborgen blijven. Maar intellectuele vragen en de moeilijkheden van het leven zijn onvermijdelijk. Sterker nog, ze kunnen uitmonden in een ingrijpende geloofscrisis. Hoe kunnen we een dieper vertrouwen ontwikkelen dat juist sterker wordt onder druk? Ik geloof dat we de Bijbel moeten openleggen, zodat moeilijke onderwerpen onderzocht en besproken kunnen worden in een veilige omgeving. Misschien ben je iemand die op zoek is naar spirituele antwoorden en de Bijbel pas net leert kennen. Misschien ben je al gelovig en heb je er al veel over nagedacht. Misschien sta je nog aan het begin van je levensreis, of heb je juist meer levenservaring dan ik. Wat je achtergrond ook is, we hebben allemaal de ruimte nodig om te worstelen met de moeilijke vragen die worden opgeroepen door het meest gelezen boek aller tijden.